

Rudbeckia triloba L. - trikrpa sršenka

Nova ali prezrta neofitska vrsta v flori Slovenije

New or neglected neophyte in the flora of Slovenia

0053/1 Slovenija: okolica Ljubljane, Ljubljansko barje, ruderalna mesta ob robu travnika med Škofljico in Iško Loko, približne koordinate: 45° 58' 29" N 14° 32' 15" E. Leg. N. Jogan, 14. 8. 2004.

9952/1 Slovenija: okolica Ljubljane, ob ljubljanski obvoznici pri Jaršah, travnata pobočja useka avtoceste, 46° 4' 36,5" N 14° 32' 25,5" E. Leg. N. Jogan, 21. 9. 2011. LJU.

9853/1 Slovenija: Gorenjska, Vodice, ruderalna mesta na območju poslovne cone Komenda, 46° 11' 14,5" N 14° 31' 4,5" E. Leg. N. Jogan, 29. 8. 2012. LJU.

V Slovenski flori (WRABER 1999, 2000) sta se do nedavnega pojavljali dve severnoameriški vrsti iz rodu *Rudbeckia*: lokalno naturalizirana ali le prehodno podivjana srhkodlakava (*R. hirta*) ter po osrednji in vzhodni Sloveniji danes že splošno razširjena in invazivna deljenolistna rudbekija (*R. laciniata*), ki so jo v ljubljanskem Mostecu kot eno prvih ubežnic z vrtov zapazili že kmalu po polovici devetnajstega stoletja (DEŽMAN 1868). Šele v zadnji izdaji Male flore Slovenije (WRABER 2007) se kot "podivjana" pojavi tudi *R. triloba* z navedbo za predninarско območje, a brez podrobnosti. Ker rod slovenskega imena doslej uradno ni imel, predlagam uporabo ljudskega imena "sršenka", ki ga je za ta rod Drago Cenčič slišal v Beli Krajini (komentar na <http://www.zaplana.net/flowers/Asteraceae/RudbeckiaHirta>).

Glede na to, da ima ta severnoameriški rod 23 vrst (URBATSCH & COX 2006), med katerimi so številne priljubljene kot okrasne rastline, te pa seveda tudi selekcionirajo in križajo, da povečajo njihovo raznolikost, gotovo tudi po naših vrtovih srečamo številne med njimi. Pri srhkodlakavi sršenki, ki jo na terenu videmo le redko po ruderalnih mestih in navadno le posamič, se že zdi, da bi utegnila variabilnost podivjanih primerkov izvirati iz vrtno selekcije. Kljub temu, da se njeno omenjanje za slovensko floro vleče že slabega pol stoletja (WRABER 2000), se zdi, da je še vedno le efemerofit, ki se le lokalno naturalizira.

Trikrpa sršenka (*R. triloba*), o kateri je govora tukaj, je od ostalih dveh omenjenih vrst lahko ločljiva, saj je močnejše razrasla, spodnji stebelni listi so navadno globoko trokrpi, večina preostalih listov pa enostavnih, širokosuličastih, do 5 (7) cm dolgih. Steblo je že od dna večkrat razvejeno, tako da nosi številne razmeroma manjše koške (v primerjavi z ostalima dvema omenjenima vrstama), z razprostrtimi jezičastimi cvetovi so kakih 3-6 (7) cm široki, po barvnem kontrastu med rumenimi jezičastimi in temnorjavimi cevastimi cvetovi na izboklem socvetišču pa je podobna našima ostalima vrstama, tako da rodovna pripadnost že na prvi pogled ni vprašljiva.

Taksonomsko pripada deljenolistna rudbekija sekciji *Macrocline* (URBATSCH & COX 2006), medtem ko sta ostali dve omenjeni vrsti v tipski sekciji, razlika pa je med drugim v velikosti rožk, ki so pri predstavnikih tipske sekcije približno pol manjše, dolge le do 3,5 mm.

V Sloveniji lahko trikrpo sršenko zaenkrat obravnavamo kot raztreseno pojavljajočo se efemerofitsko vrsto. Podobna je situacija v toplejšem delu Avstrije (FISCHER 2008), v Veliki Britaniji in na Madžarskem (http://euromed.luomus.fi/euromed_map.php?taxon=417265), v Romuniji (SIRBU & OPREA 2010), Črni Gori (STEŠEVIČ & JOVANOVIČ 2008), v Ukrajini pa naj bi

jo v velikem obsegu gojili (ibid.). Poročajo tudi o drugotnem pojavljanju na Japonskem (po: SIRBU & OPREA 2010). Zelo verjetno se pojavlja prehodno tudi drugje, kjer jo gojijo po vrtovih.

Na podlagi pregledanega materiala in poznavanja naših vrst sršenk tako predlagam tudi določevalni ključ za naše vrste tega rodu (saj je ključ v zadnji izdaji Male flore - WRABER 2007 - kljub upoštevanju vseh 3 vrst preveč poenostavljen in do neke mere zavajajoč):

- 1 Rastlina 1-3 m visoka, razrašča se s podzemnimi živicami in oblikuje velike sestoje, spodnji in srednji stebelni listi pernato deljeni v široke roglje, vsaj največji med njimi z razločno zoženim dnom, koški veliki, ploščica jezičastih cvetov 3-5 cm dolga, cevasti cvetovi med cvetenjem zelenkastorumeni, krovne luske z zaokroženim vrhom, rožka 3-4,5 mm dolga, s kodeljico iz 4 luske, dolgih do 1,5 mm
..... *R. laciniata* - deljenolistna sršenka
- Rastlina 0,5-1,5 m visoka, kljub podzemnim živicam posamič ali po nekaj skupaj, listi enostavni, le spodnji lahko trikrpi, koški srednji do veliki, ploščica jezičastih cvetov 1-4 cm dolga, cevasti cvetovi med cvetenjem vsaj pri vrhu temnorjavi, krovne luske koničaste do priostrene, rožka 1,5-3 mm dolga, s kodeljico v obliki drobne kronice ali brez nje 2
- 2 Rastlina močno razvejena, koškov 10 do 30, spodnji stebelni listi globoko trikrpi, gornji jajčasto-suličasti, ploščica jezičastih cvetov 10-30 mm dolga, kodeljica v obliki drobne kronice razvita *R. triloba* - trikrpa sršenka
- Rastlina nerazvejena (ali le malo), košek 1 (-3), vsi listi enostavni, jajčasto-suličasti, ploščica jezičastih cvetov 15-45 mm dolga, kodeljica manjka
..... *R. hirta* - srhkodlakava sršenka

Viri:

- DEŽMAN, K., 1868: Beitrage zur Landeskunde Krains III. Laibacher Zeitung 78: 564-565, 79: 571.
- FISCHER, M. & al., 2008: Exkursionsflora für Österreich, Liechtenstein, Südtirol. 3. Aufl. Biologiezentrum der Oberösterreichischen Landesmuseen, Linz. 1391 pp.
- SIRBU, C. & A. OPREA, 2010: Contribution to the Knowledge of the Alien Flora of Romania: *Rudbeckia triloba* L. and *Senecio inaequidens* DC. Not. Bot. Hort. Agrobot. Cluj 38 (1): 33-36.
- STEŠEVIĆ, D. & S. JOVANOVIĆ, 2008: Flora of the city of Podgorica, Montenegro: taxonomic analysis. Arch. Biol. Sci. (Belgrade) 60 (2): 245-253.
- URBATSCH, L. E. & P. B. COX, 2006: *Rudbeckia*. In: Flora of North America Vol. 21. [spletna izdaja: http://www.efloras.org/florataxon.aspx?flora_id=1&taxon_id=128840]
- WRABER, T., 1999: družina *Asteraceae* - nebinovke. In: Martinčič, A. & al.: Mala flora Slovenije. TZS, Ljubljana: 539-593.
- WRABER, T., 2000: Neofiti - rastline pritepenke. Severnoameriški rod rudbekij - že dolgo tudi v flori Slovenije. Proteus 63 (2): 82-83.
- WRABER, T., 2007: Družina *Asteraceae* - nebinovke. In: Martinčič, A. & al.: Mala flora Slovenije. TZS, Ljubljana: 633-687.